

A „kis Kossuth” Debrecenben

MÓROCZ GÁBOR

Az ifjúkori függetlenségi, szabadságharcos illúzióival 1866-67-ben radikálisan szakító, kiegyezéspárti, konzervatív író-publicista-politikus, Asbóth János (1845-1911) 1873-ban megjelent *Három nemzedék* című nagyívű politikai-történeti esszéjében nem fest túlságosan előnyös képet a „szellemi proletariátus”¹ soraiból „valóságos fejedelmi helyzetre vergődött”² Kossuth Lajosról. Nem kis rosszindulattal jegyzi meg többek között azt, hogy az emigrációban élő, már a hetvenedik évén is túljutott államférfit „az aggkor egyéb gyengéivel együtt megszállották arisztokratikus velleitások is. [...] Fiaiba éppenséggel holmi pretendensi érzetet nevelt; ameddig a Habsburg-ház itt van, addig a Kossuth-ház nem jöhet haza: nemcsak Kossuth Lajos nem – amit érthet és méltányolhat mindenki –, hanem Ferenc sem és Tódor sem...”³

Azóta tudjuk: Kossuth idősebb fia, Ferenc – aki hídépítő mérnökként évtizedeken keresztül kiválóan érvényesült külföldön – apja 1894-es halála után, Ferenc József beláthatatlanul hosszú, közel hatvannyolc esztendeig tartó uralmának negyvenhatodik évében már nem érezte kötelezőnek magára nézve ezeket az „arisztokratikus velleitásokat”. Nyilván nem tudott azonosulni a száműzetésben sínylődő, ám mostoha sorsa ellenére hatalmas öntudattal rendelkező „fejedelmi utód” szerepével; nem akart élőhalott legenda lenni, inkább hazatért az emigrációból, és belevetette magát a kiegyezés sokat vitatott államjogi konstrukcióján alapuló belterjes magyar közéletbe. Megalkudott tehát a fennállóval, s ennek megfelelően – a Kossuth-rajongók várakozásaival szemben – lassanként beleszűrült a magyar politikai mezőnybe. Politikustársaitól inkább csak – komikus mozzanatokot sem nélkülöző – „előkelő idegen” mivolta különböztette meg és nem elvhűsége vagy az átlagostól látványosan eltérő képességei.

Kossuth Ferenc imént felvázolt pályafordulatát Krúdy Gyula történeti hitelességre törekedve – ám romantikus túlzásoktól és iróniától sem mentes módon – mutatja be egyik kevésbé ismert publicisztikus munkájában, melynek kissé félrevezető eredeti címe így hangzik: *A Kossuth-fiúk vagy egy nemzeti küzdelem regénye*. Az Esti Kurír című napilapban, 1931-ben folytatásokban megjelenő alkotás a szélesebb olvasóközönség számára is hozzáférhető – Fábri Anna ugyanis minimális szövegmódosításokkal újraközölte 1976-ban, az általa szerkesztett *Kossuth fia* című kötetben.

Nehéz lenne elvitatni, hogy a Kossuth Ferenc politikai szerepvállalásának első állomásairól túlzott precizitással beszámoló,

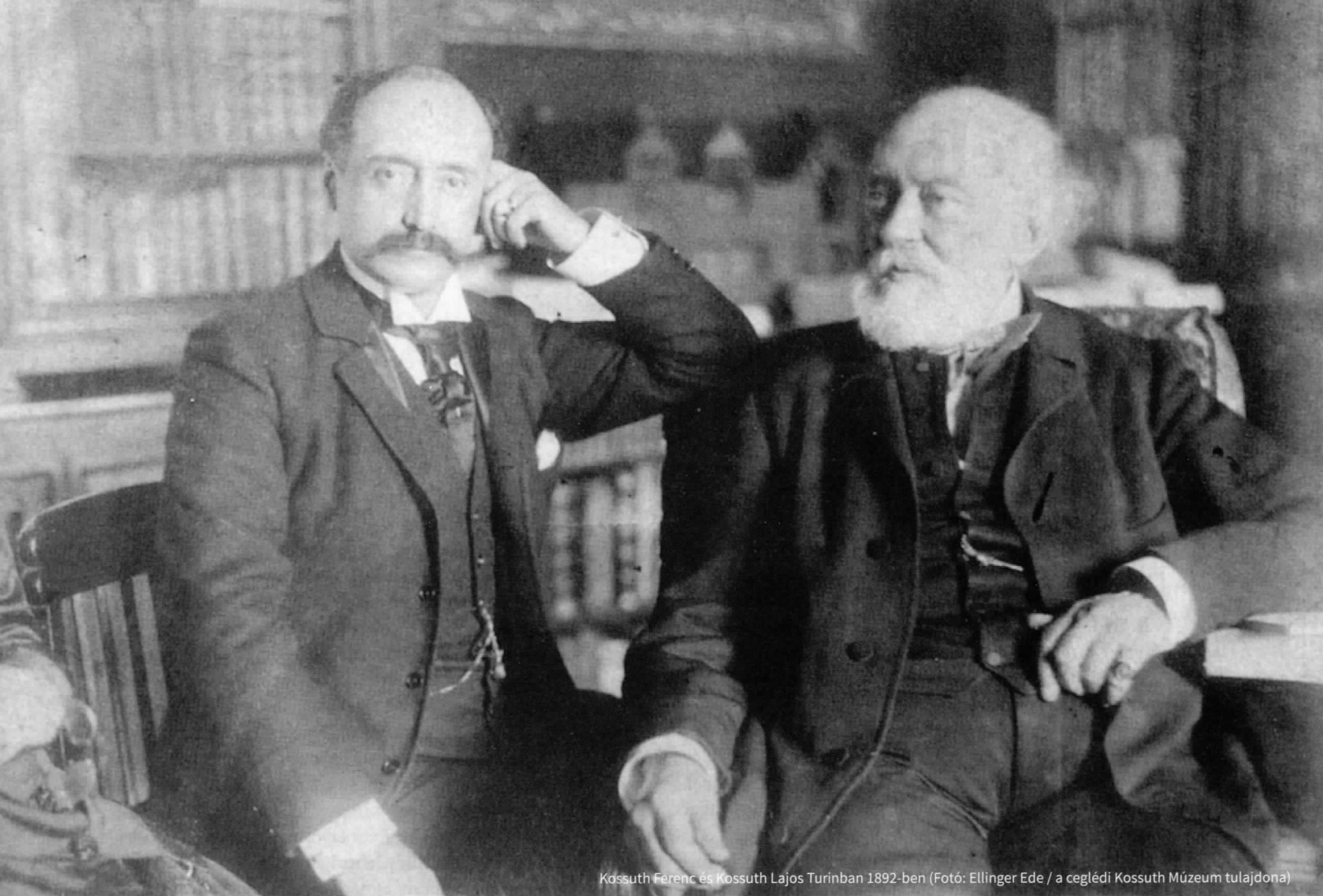

Kossuth Ferenc portréja, 1905 (A Szövetkezett Balpárt arcképcsarnoka)

moló, nem ritkán krónikához vagy riporthoz hasonló – nem eléggé feszesen szerkesztett, gyakran vontatottnak tűnő – mű csúcspontja, egyben legszemélyesebb és esztétikai szempontból legsikerültebb részlete a „kis Kossuth” debreceni látogatását megörökítő néhány oldalas leírás.

A jelenetnek négy főbb szereplője van, akik szociokulturális háttérüket és mentalitásukat tekintve merőben eltérnek egymástól. Ám közös jellemzőjük, hogy valamilyen szinten mindannyian periférikus helyzetűek; „eltérő” létmódjuk ugyanakkor nem mindennapi becsvágygal párosul. Ilyen ember Rácz Károly, a „törtető primás”, aki eredetileg egy alacsony presztízsű közösség tagja, de zenei talentuma révén a társadalom megbecsült polgára lehet. Ilyen Kossuth Ferenc beszédirója, a kedvezőtlen testi adottságokkal rendelkező, éppen ezért a nyilvánosság előtt nem szívesen szereplő, de politikai háttéremberként rendkívüli aktivitást kifejtő Pichler Győző. Ilyen a regény legizgalmasabb, mert legérzékletesebben megjelenített mellékalakja, Pichler ádáz ellenfele, a szerencsétlen sorsú, meg nem értett vidéki költő, Rudnyánszky Gyula, aki mellőztetését, sérelmeit provokatív viselkedéssel kompenzálja. S ilyen maga Kossuth Ferenc is, aki túl ötvenedik évén új életet kezd egy számára egyszerre régi és új, ismerős és idegen országban; aki negyvenöt esztendő külföldi tartózkodás után, érdemi politikai tapasztalatok híján, némileg meggondolatlanul arra törekszik, hogy egyik pillanatról a másikra, saját jogon (is) tekintélyes pozícióit vívjon ki magának a magyar közéletben.

Azonban éppen hazatérését követő debreceni látogatása során válik nyilvánvalóvá, hogy terve a vártnál jóval nehezebben valósítható meg. Méghozzá akkor, amikor az Arany Bika fogadóban az öt vendégül látók tiszteletére pohárköszöntőt kell

Kossuth Ferenc és Kossuth Lajos Turinban 1892-ben (Fotó: Ellinger Ede / a ceglédi Kossuth Múzeum tulajdona)

mondania. Márpedig – ahogy az elbeszélő ironikusan megjegyzi – „a pohárköszöntőhöz születni kell”; ez az egyszerűnek tűnő orális műfaj „olyan szónoki teljesítmény, hogy még hamarabb bele lehet sülni, mint más szónoklatokba.”⁴ A narrátor nem írja le részletesebben, hogyan hangzott és azután hogyan hatott a társaság körében Kossuth Ferenc ominózus pohárköszöntője, de eléggé egyértelműen utal arra, hogy az Olaszországból érkező botcsinálta politikus – Pichler minden erőfeszítése dacára – kínos kudarcot vallott ezen a téren. Nem is történhetett volna másképpen, hiszen a „kis Kossuth” eleve hátránnyal indult: magyar nyelvtudása életkörülményeiből fakadóan sok kívánnivalót hagyott maga után; ha beszédében nem is voltak bántó nyelvhelyességi hibák, kiejtése és mondatfűzése idegenszerűnek tűnt a tősgyökeres tisztántúli magyarok számára. Akik közül jónéhányan – differenciáltabb belátás híján, egy legenda vagy illúzió rabjaiként – mélyen megdöbbenhettek azon, hogy a Habsburgokat világraszóló ékes körmondataival éppen Debrecenben detronizáló, a hangzó magyar nyelv egyedülálló művészeként ismert Kossuth Lajos kormányzó-elnök úr fia nem tud rendesen magyarul.

Tegyük hozzá: a „kis Kossuth” korlátai nem egyszerűen nyelvi természetűek, hanem egy általános kulturális inkompetencia összefüggésében értelmezhetőek. Ezt a mozzanatot mindenképp előtt a „Rudnyánszky-csíny” Krúdy-féle interpretációja teszi világossá a befogadó számára. A debreceniek által piedesztálra állított Kossuth Ferenc ideiglenes sikereit irigylő, örök ellenzéki költő ugyanis nem riad vissza egy kis ünneprontástól: a fogadás végén megrendeli a cigányoktól, Rácz Károlytól és bandájától a *Jaj, de huncut a német* kezdetű, enyhén útszéli hangvételű nótát, amelynek szövege – implicit módon, a korabeli ma-

gyar emberek közös történelmi előismereteiből következően – Habsburg-, illetve Ferenc József-ellenes politikai attitűdöt közvetít. A dal persze – a költő intenciója szerint – nemcsak Bécs, hanem az uralkodóval lepaktáló magyar elit tagjai, így a Kossuth Lajos nevével fémjelzett szabadságharcos hagyományt feladó Kossuth Ferenc ellen is irányul. Rudnyánszky odáig megy, hogy meglehetősen bizarr logika mentén – a keresztnevek (részleges) azonossága alapján – megfelelteti egymásnak a „druszákat”⁵: Kossuth Ferencet és Ferenc Józsefet, a „szabadsághős” opportunistá gyermekét és a „zsarnokot”.

A debreceni jelenet legabszurdabb mozzanata mégsem maga a csíny, hanem annak fogadtatása az ünneplést részéről. A Rudnyánszky vakmerőségén megbotránkozó debreceniekkel, illetve Pichlerrel szemben a „kis Kossuth” egész egyszerűen nem reagál a provokációra; nem érzékeli, miről is van szó.⁶ Nem képes megfejteni a Világos utáni sötét éveket felidéző dal valódi üzenetét, mert egykori emigránsként nem ismeri a megértés feltételül szolgáló kulturális kontextust; azt az összefüggérendszer, melyben e jelentéktelennek látszó nóta rejtett tartalma az ő számára is dekódolhatóvá válhatna. A kommunikációs zavart Krúdy mesterien ábrázolja, s ezen a ponton alakul át az író dokumentumokra épülő, szabályszerű krónikája izgalmas deromantizáló, dezillúziós regényné, modern eposzparódiává.

¹ ASBÓTH János: *Három nemzedék = A. J. válogatott művei* (szerk. KICZENKO Judit), PPKÉ BTK, Piliscsaba, 2002, 42.

² *Uo.*

³ *Uo.*

⁴ KRÚDY Gyula: *Kossuth fia* (szerk. FÁBRI Anna), Magvető, Bp., 1976, 187.

⁵ *Uo.*, 186.

⁶ *Uo.*, 190.